

Нормативно-правове регулювання захисту прав жінок: національний та міжнародний аспекти

Наталія Степаненко,

доктор філософії в галузі права,
доцент кафедри теорії та історії держави і права,
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, Україна,
e-mail: nataliasv@krok.edu.ua,
ORCID: 0000-0001-6216-2206

Катерина Коваленко,

студентка магістратури, групи ПР-23м,
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, Україна,
e-mail: Kovalenkookv@krok.edu.ua

Права жінок займають особливе місце в системі прав людини. Хоча ці права є невід'ємною частиною прав людини, вони не реалізуються в повній мірі жодною державою. У сучасному світі ця проблема стає все більш актуальною не тільки через зростаючу роль жінок у різних сферах суспільного життя, але й через численні порушення їхніх прав під час війни в Україні [1].

Права жінок - це визнані державами та міжнародними організаціями права, які забезпечують жінкам рівні можливості з чоловіками у всіх сферах суспільного життя. Вони є важливою складовою прав людини та частиною глобальної боротьби за рівність, справедливість і відсутність дискримінації за статевою ознакою. Окремо слід підкреслити юридичні гарантії забезпечення прав жінок під час війни, коли часто порушуються їхні основні права. В умовах війни, яку розпочала російська федерація проти України, жінки стали однією з найбільш уразливих груп населення. Вони зазнають насильства, експлуатації, примусового переселення на територію ворога, втрати близьких та житла, розлучень із дітьми тощо.

Статут ООН від 22 серпня 1945 року містить важливу норму, що держави повинні співпрацювати для вирішення глобальних економічних, соціальних, культурних та гуманітарних питань, підтримуючи розвиток поваги до прав людини та основних свобод для всіх, без будь-яких відмінностей за расою, статтю, мовою чи релігією (ст. 1). Серед основних міжнародних документів ООН, що гарантують права жінок, виділяють наступні: Конвенція про політичні права жінок (1952 р.) [2]; Конвенція про громадянство одружених жінок (1957 р.) [3]; Конвенція про згоду на шлюб, встановлення шлюбного віку та реєстрацію шлюбів (1962 р.) [4]; Декларація про захист жінок і дітей у надзвичайних ситуаціях і під час збройних конфліктів (1974 р.) [5]; Конвенція про рівну оплату праці для жінок і чоловіків (1951 р.) [6]; Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (1979 р.) [7].

20 червня 2022 року Україна ратифікувала Конвенція Ради Європи щодо запобігання та протидії насильству стосовно жінок та домашньому насильству, а також боротьбу з цими явищами (Стамбульська конвенція, 11.05.2011). У преамбулі цієї Конвенції наголошується, що «жінки й дівчата піддаються

більшому ризику насильства за гендерною ознакою, ніж чоловіки» [9].

Україна є учасником численних міжнародних угод, що забезпечують захист прав жінок як у мирний час, так і під час війни. Одним із таких договорів є Женевська конвенція про поводження з військовополоненими (ООН, 12.08.1949), яка визначає правила міжнародного гуманітарного права щодо захисту осіб, які не беруть участі в бойових діях, зокрема жінок як цивільних осіб. Ці норми забезпечують захист жінок від насильства, а також регулюють надання медичної допомоги, евакуацію та інші аспекти їхнього захисту під час воєнних конфліктів.

В Україні ухвалено ряд нормативно-правових актів, що гарантують права жінок. Зокрема, в Конституції України, у статті 24, зазначено: «Усі громадяни мають однакові конституційні права і свободи та є рівними перед законом. Жодні привілеї або обмеження не допускаються за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних чи інших переконань, статі, етнічного чи соціального походження, майнового статусу, місця проживання, мовних чи інших характеристик». Відповідно до Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» від 08.09.2005, цей закон спрямований на досягнення гендерної рівності у всіх сферах суспільного життя. Він забезпечує рівні права і можливості для чоловіків та жінок, усуває дискримінацію за статевою ознакою та впроваджує спеціальні тимчасові заходи, покликані зменшити дисбаланс у можливостях реалізації рівних прав, визначених Конституцією та законодавством України [10].

Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» від 07.12.2017 встановлює правові та організаційні основи для боротьби з домашнім насильством. Основною метою закону є реалізація державної політики, яка зосереджена на захисті прав та інтересів осіб, які стали жертвами насильства в сім'ї. Він також визначає механізми для попередження та реагування на випадки домашнього насильства, а також гарантує потерпілим право на захист, допомогу та реабілітацію [11].

У міжнародному контексті важливу роль у захисті прав жінок відіграють міжнародні угоди та конвенції, які мають юридичну силу для держав. ООН і її спеціалізовані агенції, зокрема Комітет з ліквідації дискримінації щодо жінок (CEDAW), відіграють ключову роль у формулюванні стандартів та рекомендацій щодо забезпечення прав жінок на глобальному рівні. Однією з основних міжнародних норм є Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок, прийнята в 1979 році, яка закріплює принципи рівності та захисту жінок у всіх сферах життя. Важливою також є Стамбульська конвенція, що надає конкретні механізми для боротьби з насильством щодо жінок та домашнім насильством, зокрема в умовах збройних конфліктів. Підписання цієї конвенції Україною в 2022 році стало важливим кроком на шляху до удосконалення національного законодавства в сфері захисту прав жінок.

Особливо важливим аспектом є захист жінок під час збройних конфліктів, коли вони є однією з найбільш уразливих груп населення. Війна в Україні, що триває з 2014 року, і особливо її ескалація в 2022 році, показала, наскільки важливими

є міжнародні норми щодо захисту жінок від насильства. Жінки в Україні під час війни зазнають не тільки фізичного насильства, але й психологічного тиску, втрати рідних, примусового переміщення та інших важких соціальних наслідків. Конвенція про поводження з військовополоненими, Женевські конвенції, а також міжнародні стандарти гуманітарного права гарантують захист цивільного населення, включаючи жінок, від насильства та дискримінації під час збройних конфліктів. Вони передбачають право на медичну допомогу, евакуацію та охорону, протидію сексуальному насильству, яке часто застосовується в умовах війни.

На національному рівні Україна також зробила важливі кроки для забезпечення прав жінок. Конституція України проголошує принцип рівності громадян перед законом, що є основою для створення гендерно орієнтованої політики. Законодавство України передбачає численні механізми для забезпечення рівності жінок у різних сферах життя, зокрема через Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», який був прийнятий у 2005 році. Цей закон має на меті не лише рівність прав, але й рівні можливості для реалізації цих прав у різних сферах: політичній, економічній, соціальній. Окремо варто виділити Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», який став важливим кроком у боротьбі з домашнім насильством, яке часто торкається жінок.

Однак, незважаючи на досягнуті результати, проблема забезпечення прав жінок залишається гострою і потребує постійної уваги. Важливими питаннями є забезпечення доступу жінок до правосуддя, ефективна реалізація норм щодо боротьби з насильством та дискримінацією, а також запобігання гендерній нерівності в умовах соціальних та економічних змін. Права жінок не можуть бути забезпечені лише через законодавчі акти чи міжнародні конвенції; для цього потрібно постійно працювати на рівні освіти, культури та громадської свідомості, щоб подолати стереотипи та дискримінаційні практики, які все ще існують у багатьох країнах, включаючи Україну.

В умовах війни, яка триває в Україні, забезпечення прав жінок стає ще більш актуальним, оскільки жінки часто стають жертвами насильства, руйнування їхніх домівок, втрати родини та інших негараздів. Зокрема, важливим завданням є не тільки захист прав жінок під час збройних конфліктів, але й після їх завершення, коли жінки потребують медичної, психологічної та соціальної реабілітації. Україні необхідно подальше вдосконалення механізмів, спрямованих на захист жінок, особливо в умовах війни, коли ці права часто стають найбільш вразливими.

Аналіз нормативно-правового регулювання захисту прав жінок на національному та міжнародному рівнях показує, що проблема гендерної рівності та забезпечення прав жінок є складною та багатогранною. Незважаючи на значний прогрес у розробці міжнародних стандартів, таких як Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (CEDAW), Стамбульська конвенція та інші ключові документи ООН, реальна реалізація цих прав у багатьох країнах, зокрема в Україні, залишається неповною.

З одного боку, міжнародне право забезпечує важливі механізми для боротьби з дискримінацією, насильством і нерівністю, що стикаються жінки в різних сферах життя, зокрема під час збройних конфліктів. Женевські конвенції та спеціальні резолюції ООН стосовно захисту жінок у кризових ситуаціях є основою міжнародної правової підтримки для забезпечення безпеки жінок у війнах, конфліктах та надзвичайних ситуаціях. Зокрема, для України, яка переживає активну фазу війни, захист прав жінок стає питанням не лише національної безпеки, але й гуманітарного права.

З іншого боку, національне законодавство України продовжує розвиватися в напрямку забезпечення рівності жінок і чоловіків. Конституція України та численні закони, зокрема про рівні права та можливості, про запобігання домашньому насильству, а також інтеграція Стамбульської конвенції до національної правової системи, свідчать про серйозні кроки в цьому напрямку. Однак, попри існуючі правові норми, проблеми дискримінації, насильства та гендерних стереотипів залишаються актуальними, зокрема в умовах збройного конфлікту, коли жінки є однією з найбільш уразливих груп населення.

Сучасний стан наукових розробок проблем повоєнного відновлення держави безпосередньо пов'язаний з питанням захисту прав жінок, оскільки саме в періоди після війни гендерна нерівність і порушення прав жінок набувають особливо гострого прояву. Повоєнне відновлення держави передбачає не лише фізичну реконструкцію інфраструктури, але й соціальну, правову та культурну реабілітацію, зокрема через забезпечення прав жінок, які стали жертвами насильства, втратили родини, або опинилися в інших важких умовах. Теоретико-правовий аналіз цього процесу показує, що ефективно повоєнне відновлення неможливе без належного захисту прав жінок на всіх рівнях - від міжнародних стандартів до національних механізмів правового регулювання. Розгляд проблеми в контексті національного та міжнародного правового забезпечення прав жінок допомагає визначити, як реалізація гендерної рівності та боротьба з насильством можуть стати основою для сталого розвитку держави після війни [12].

Отже, для ефективного забезпечення прав жінок на всіх рівнях необхідно не лише дотримуватись міжнародних стандартів і ратифікувати відповідні угоди, але й створювати реальні умови для їх виконання на практиці. Ключовим аспектом є забезпечення ефективної роботи органів правопорядку, правосуддя та гуманітарних організацій, а також постійна робота з освітніми та культурними аспектами, спрямованими на зниження рівня дискримінації та стереотипів. У періоди криз і воєн, зокрема, особливо важливо створювати системи підтримки для жінок, які стали жертвами насильства або втратили свої права внаслідок бойових дій.

Ключові слова: правове регулювання; права жінки; гендерне законодавство; принцип рівності.

Список використаних джерел

1. Уварова О. О. *Права жінок та гендерна рівність* : навч. посіб. Київ, 2018. 204 с.
2. Конвенція про політичні права жінок : міжнар. док. від 31.03.1953. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU53K02U> (дата звернення: 05.11.2024).
3. Конвенція про громадянство заміжньої жінки від 20.02.1957. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU57K01U> (дата звернення: 05.11.2024).
4. Конвенція про згоду на взяття шлюбу, шлюбний вік та реєстрацію шлюбу від 07.11.1962. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/MU62K02U?an=2> (дата звернення: 05.11.2024).
5. Зайцева О. *Захист прав жінок: чому міжнародні конвенції погано працюють*. Гендер в деталях. 2017. 18 лют. URL: <https://genderindetail.org.ua/season-topic/genderne-nasilstvo/zahist-pravzhinok-chomu-mizhнародni-konventsii-pogano-pratsuyuyut-134063.html> (дата звернення: 05.11.2024).
6. Конвенція про рівне винагородження чоловіків і жінок за працю рівної цінності № 100 : міжнар. док. від 29.06.1951 / ООН. База даних «Законодавство Україна» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_002#Text (дата звернення: 05.11.2024).
7. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок : міжнар. док. від 18.12.1979. База даних «Законодавство Україна» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207#Text (дата звернення: 05.11.2024).
8. Україна ратифікувала Стамбульську конвенцію: що зміниться? *Liga Zakon*. 2022. 13 лип. URL: https://jurliga.ligazakon.net/analytics/212514_ukrana-ratifikuvala-stambulsku-konventsyushcho-zmnitsya (дата звернення: 05.11.2024).
9. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульська конвенція): міжнар док. від 11.05.2011 / Рада Європи. База даних «Законодавство Україна» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001-11#Text (дата звернення: 05.11.2024).
10. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків : Закон України від 08.09.2005 № 2866-IV. База даних «Законодавство Україна» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text> (дата звернення: 05.11.2024).
11. Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 07.12.2017 № 2229-VIII. База даних «Законодавство Україна» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text> (дата звернення: 05.11.2024).
12. Степаненко Н.В., Курілець О.О. *Сучасний стан наукових розробок проблем повоєнного відновлення держави: теоретико-правовий аналіз*. *Legal Bulletin*. 2024. Вип.2(12). С.19–24. <https://doi.org/10.31732/2708-339X-2024-12-A2> (дата звернення: 05.11.2024).